

Resumé

Děni v uměleckořemeslné tvorbě druhé poloviny 19. století významně ovlivnila průmyslová revoluce, která uspíšila vývoj výrobních postupů a podstatně změnila jejich možnosti. Na jedné straně měla manufakturní produkce potenciál uspokojit zvyšující se nároky na množství zboží, ale na straně druhé se vyrábělo stále podle starších vzorů, které nebyly přizpůsobeny novým postupům. Kvalita i estetická úroveň vznikajících předmětů se snižovala a vyvolala jako odezvu zakládání spolků, které se soustavně snažily o nápravu této situace.

Prvním z nich bylo anglické hnutí Arts & Crafts, které bylo poznamenáno silným příklonem ke způsobům tvorby středověku. Jeho příznivci úplně odmítali velkovýrobu a trvali na ruční řemeslné tvorbě, která měla vytvářet hodnotné předměty, jimiž by se mohl spotřebitel obklopit. Důraz byl také kladen na vyhovující podmínky práce pro všechny řemeslníky, kteří neměli být vykořisťováni, jak se často stávalo dělníkům v továrnách. Podobné názory a snahy měly celou společnost dovést k uměleckému i všeobecně kulturnímu rozvoji.

Potřeba vypořádat se s nevyhovující situací v uměleckém řemesle vyvstávala na všech místech, kde vznikala situace podobná té anglické. Výraznou odezvu tyto snahy našly například v Německu, kde vzniklo několik podobných sdružení, z nichž většinu po roce 1907 sdružil berlínský Werkbund. Přístup jeho členů již nebyl jednostranně orientován na vzor středověké dílenské práce, ale ozývaly se i hlasy podporující strojní výrobu. Ta však měla být plně přizpůsobena novým nárokům, aby dávala vzniknout kvalitnímu zboží vyhovujícímu i vkusem proměňující se době.

Industrializace výroby byla nezbytným krokem při tvorbě předmětů denní potřeby, což si uvědomovali i zakladatelé rakouských Wiener Werkstätte. Nezanevřeli ani na ruční tvorbu a z jejich ateliérů vycházelo zboží prvotřídní kvality, které mohlo uspokojit i velmi náročného zákazníka.

Tvorba oblíbených Vídeňských dílen se stala vzorem i české výtvarníky, kteří toužili po podobném podniku. Pražští umělci neměli sice kvůli nedostatku financí tak široké možnosti, ale přesto dali vzniknout prvnímu spolku usilujícímu o obrodu řemesel u nás.

Artěl vznikla v zimě roku 1907 a zpočátku se snažila prorazit na trh drobnými předměty, které byly z větší části vyráběny, nebo zdobeny ručně členy spolku. Tvorba i odbyty ateliéru se postupně zvyšovaly a Artěl se stala oblíbeným výrobcem pražské společnosti, účastnila se mezinárodních výstav a spolupracovala s celou řadou výtvarníků a řemeslníků. Úspěšná období, za která můžeme považovat kubistickou tvorbu a díla v dekorativním slohu

dvacátých let, střídaly i doby méně příznivé a Artěl se často potýkala s finančními problémy. V polovině třicátých let už byl tvůrčí elán členů takřka vyčerpán a spolek podlehl vznikající konkurenci, kterým byl Svaz československého díla a později Krásná jizba Družstevní práce.

Nejvýznamněji se na působení Artěle podepsali Vratislav H. Brunner, Jan Konůpek, Jaroslav Benda, Minka Podhajská, Marie Teinitzerová, Božena Pošepná, František Kysela, Pavel Janák, Vlastislav Hofman, Helena Johnová, Jaroslav Horejc a Rudolf Stockar. Atelier měl i mnoho dalších spolupracovníků a věnovali se tvorbě v řadě odvětví. Podle jejich návrhů byly zhotovovány drobné dekorační předměty, skleněné a porcelánové vázy a servisy, textilní doplňky, šperky a nábytek, ale i drobnější realizace jakými byly hračky, šablony pro výmalbu interiérů, či dokonce urny.

Artěl po sobě zanechala nejen řadu osobitých výtvorů, z nichž některé se staly ikonami českého designu, ale jako první spolek svého druhu u nás významně přispěla k rozvoji uměleckého řemesla vůbec, podpořila vznik podobných sdružení a ovlivnila také vývoj uměleckého školství. Právem je proto v literatuře označována za mezník českého užitého umění.